

ORGELS IN DE ST. PETRUSPAROCHIE TE WOENSEL

Nadat de oude Woenselse kerk in het begin van de 19de eeuw weer voor de Rooms-katholieke eredienst beschikbaar was gekomen, werd daar in 1836 een orgel geplaatst: **[...] door Van Hulst, orgelmaker te Nijmegen. Was een kabinetorgel van oude datum**. Aldus kan men lezen in de door de Amsterdamse makelaar G.H. Broekhuysen Sr. samengestelde zeer uitgebreide dispositieverzameling. Genoemde Van Hulst is als orgelmaker verder niet bekend. Mogelijk was het een handelaar die een vermoedelijk 18de -eeuws kabinetorgel, waar ons land zo rijk aan was, aan de parochie heeft verkocht.

Tijdens de daaraan voorafgaande periode zal wel geen orgel in de kerk aanwezig geweest zijn. Tot de reformatie beschikten de dorpskerken slechts bij uitzondering over een orgel en in de protestantse eredienst werd het orgelspel aanvankelijk verboden, terwijl het na ca. 1650 langzamerhand slechts mondjesmaat werd aanvaard.

Lang heeft dit kabinetorgel niet gediend, want 16 jaar later, in 1852 leverde de in Den Bosch gevestigde orgelmakerij J. Vollebregt & Zoon een nieuw instrument. De toenmalige pastoor G. Vugs tekent dit op in het Liber Memoriale op 21 juli van dat jaar:

Bij magtiging van zijne Doorl. Hoogw. den Bisschop van Gerra, wordt hier een orgel van 8 registers geplaatst.

Ook van dit orgel is de beschrijving te vinden in het handschrift Broekhuysen:

Ingericht voor twee clavieren, geen pedaal, twee blaasbalgen en acht stemmen.

Prestant	8 vt	Octaaf	4 vt	Cornet	5 st
Bourdon	8 vt	Roerfluit	4 vt	Dulciaan	8 vt
Viol di Gamba	8 vt	Octaaf	2 vt		

tremulant, ventil

Hoewel het instrument was voorbereid voor twee klavieren was slechts een klavier speelbaar. Nergens wordt er melding van gemaakt dat lade, mechaniek, en pijpwerk van het tweede klavier ooit zijn aangebracht.

Blijkens de jaarrekeningen van de kerk werd aan Vollebregt f 1250,- betaald voor het orgel en aan Hutten (?) f 250,- voor de kas. De familie Vollebregt bouwde vele fraaie instrumenten zoals o.m. de orgels te Breugel, Erp en Ouderkerk a/d Amstel nog weten te getuigen.

Tussen 1853 en 1870 zijn in de rekeningen van de kerk geen uitgaven voor het orgel bekend. In 1871 en 1872 wordt voor onderhoud f 6,- betaald, in het laatste jaar aan F. Franssen. Hiermede wordt ongetwijfeld een lid van de tweede generatie bedoeld van de orgelmakers Franssen uit Roermond, t.w. F. Franssen (1823-1887). In 1874 wordt nog f 7,50 aan het orgel besteed. Na de door de instorting van de toren vertraagde totstandkoming van de nieuwe kerk wordt het orgel kort daarop daar naar toe overgebracht in mei 1876, zoals het Liber Memoriale bericht. In 1878 en 1882 t/m 1885 wordt jaarlijks ca. f 20 voor onderhoud uitgegeven.

De klank van dit relatief bescheiden maar ongetwijfeld fraaie instrument zal in de nieuwe neogotische kruisbasiliek nauwelijks voldaan hebben, zodat men op den duur toch heeft omgezien naar een nieuw orgel. Hoe het contact met de Duitse forma Walcker tot stand is gekomen is mij niet bekend. In het zuiden van ons land waren reeds eerder in de 19de eeuw orgelbouwers uit het buitenland actief geweest, met name uit België. In meerdere kerken bevonden zich instrumenten uit de werkplaatsen van Anneessens, Loret en Merklin. Ook Duitse orgelbouwers hadden reeds eerder naar Nederland geëxporteerd. Zo werkten de gebroeders Müller uit het in de Eifel gelegen Reifferscheid vaak in Zuid-Limburg waar zij meer dan tien orgels leverden o.m. in Mechelen en Kerkrade. Sauer, een van de grootste concurrenten van Walcker had in 1889 in de Amsterdamse St. Nicolaaskerk een imposant instrument geplaatst, zijn opus nr. 505 en ook Wilhelm Rütter uit het vlak over de Limburgse grens gelegen bedevaartsoord Kevelaar behoorde tot de belangrijkste Duitse orgelexporteurs in het laatste kwart van de vorige eeuw. De opdrachtgevers hadden in elk geval één belangrijk argument om voor een Duitse orgelbouwer te kiezen. Duitse orgels waren goedkoop; in elk geval goedkoper dan de instrumenten van de meeste Nederlandse orgelmakerijen die op veel traditionelere leest geschoeid waren en dikwijls ook kleiner van opzet.

Bovendien waren de orgels van Walcker en Sauer voorzien van kegelladen i.t.t. tot de bij ons gebruikelijke sleepladen. Bij sleepladen krijgen pijpen behorende bij een bepaalde toon, maar van verschillende registers, de wind via een z.g. tooncancel. Doordat de wind wordt gedeeld, is de

toonversmelting beter. Bij de kegellade daarentegen zijn de cancellen gescheiden per register. Daar delen verschillende tonen van één register de wind. Tegenover het nadeel van een geringere versmelting staan de voordelen van een ruimere windvoorziening, een lichtere bespeelbaarheid, de mogelijkheid tot speelhulpen en... een gemakkelijker vervaardiging langs industriële weg. Vooral dat laatste aspect zal in de tweede helft van de 19de eeuw bij de orgelmakers steeds zwaarder gewogen hebben. Daarbij mogen we overigens niet vergeten dat de industrialisering van toen nog altijd gebaseerd was op het ambacht van voorheen.

Na de eeuwwisseling zou de Duitse orgelimport in ons land nog toenemen. Niet alleen werden orgels geleverd door Steinmeyer en Rohlfing (deze laatste voornamelijk in het noorden van het land), maar ook betrokken bijna alle orgelbouwers hun materialen, in veel gevallen zelfs kant en klare orgels van Duitse toeleveringsbedrijven.

Het bedrijf van Walcker was opgericht in 1781 door Johann Eberhard Walcker (1756-1843) die zich in 1781 als schrijnwerker en orgelmaker te Cannstatt vestigde. Het bedrijf kwam tot grote bloei onder de leiding van diens zoon, Eberhard Friedrich Walcker (1794-1872), die in 1820 te Ludwigsburg een orgelmakerij begon. Laatstgenoemde is vaak ten onrechte als uitvinder van de Kegellade beschouwd. De basisvorm van dit ladetype werd echter al in de 18de eeuw in Zuid-Duitsland toegepast. Het was wel E.Fr. Walcker die de kegellade na 1840 systematisch toepaste en deze op 1 maart 1843 liet patenteren.

De werklijst van de Fa. Walcker tijdens zijn leven telde 277 opusnummers. Opmerkelijke instrumenten uit deze periode zijn die in de Paulskirche te Frankfurt (1833, 74 stemmen), de Münster te Ulm (1856, 100 stemmen), de Music Hall te Boston (1863, 89 stemmen) en de Kathedraal van Buenos Aires (1871, 35 stemmen). Export, zelfs tot in andere werelddelen, was het bedrijf dus niet vreemd.

Na de dood van Eberhard Friedrich Walcker kwam de leiding van het bedrijf te berusten bij zijn vijf zoons. In deze periode werd de productie aanzienlijk opgevoerd, hetgeen is af te leiden uit het opusnummer van het Woenselse orgel: 780!

Bekende instrumenten uit die tijd zijn o.m. orgels voor de Votivkirche in Wenen (1878, 61 stemmen), de Dom te Riga (1883, 124 stemmen), het Gewandhaus te Leipzig (1884, 54 stemmen) en de Stadtkirche te Winterthur (1888).

Het eerste Walcker-orgel in ons land dateert uit deze periode. Het was gebouwd voor de Gereformeerde Hovornierstraatkerk te Rotterdam en werd op 28 april 1876 in gebruik genomen.

Het toetreden van de vierde generatie, in de persoon van Oscar Walcker (1869-1948), de zoon van Fritz Walcker (1829-1895), betekende een enorme impuls voor het bedrijf.

In 1890 werd patent aangevraagd op de pneumatische buizenconstructie in combinatie met kegelladen. Het patent werd afgewezen, maar de genoegdoening voor Walcker was wel dat de buizenpneumatiek binnen korte tijd in het gehele Duitse taalgebied werd toegepast en vandaar uit geëxporteerd, niet alleen door de Fa. Walcker zelf maar ook door o.m. Weigle en Steinmeyer. In 1892 werd Oscar Walcker tot bedrijfsleider bevorderd. Uit deze periode stamt niet alleen het orgel te Woensel maar in hetzelfde jaar werd bijv. het instrument geleverd voor de Iglesia de la Merced in Buenos Aires (1897, 40 stemmen) dat thans nog geheel in oorspronkelijke staat verkeert. Oscar Walcker kon zijn ideeën pas werkelijk verwezenlijken nadat hij 1899 mede-eigenaar van het bedrijf was geworden. In datzelfde jaar werd voor het eerst elektrische tractuur toegepast, welke ook spoedig de Duitse orgelbouw zou veroveren. In ons land leverde Walcker een groot elektro-

pneumatisch 4-klaviersorgel in 1916 voor de Rotterdamse Nieuwe Zuiderkerk. Dit instrument bevindt zich thans in de Hervormde kerk te Doesburg. De grootste en bekendste orgels uit deze periode, zoals dat van de St. Reinoldi in Dortmund (1909, 105 stemmen) en de St. Michaelis in Hamburg (1912, 164 stemmen) bestaan inmiddels niet meer, omdat ze door oorlogshandelingen vernietigd zijn, of omdat de smaak van de organisten en de adviseurs onder invloed van de sedert 1906 door Albert Schweizer en Emil Rupp in gang gezette *Elsasser Orgelreform* zich sterk wijzigde. Voor dit laatromantische Duitse orgeltype kon men al spoedig geen enkele waardering meer opbrengen. In 1921 zou Oscar Walcker een belangwekkende bijdrage leveren aan de *Orgelbewegung* door de bouw van het zg. Praetoriusorgel voor de universiteit van Freiburg im Breisgau dat op 4 december van dat jaar door Karl Straube in gebruik genomen werd. De firma Walcker bestaat nog immer en heeft inmiddels meer dan 6000 orgels gebouwd of gerestaureerd. Wel bouwt het bedrijf thans een orgeltype dat sterk afwijkt van het klankideaal dat een eeuw geleden bij hen gebruikelijk was.

Door wiens bemiddeling het contact tussen de Woenselse Petrusparochie en de Fa. Walcker tot stand is gekomen is mij niet bekend. Wel zal de lage prijs die Walcker bedong een belangrijke rol hebben gespeeld in het verstrekken van de opdracht. Daarnaast kreeg men een zeer modern orgel, want het eerste instrument met buizenpneumatiek in Nederland werd een jaar tevoren, in 1896, door Maarschalkerweerd geplaatst in een bestaande kas in de O.L.Vr. Kerk (de Peperbus) te Zwolle. Daarvoor werd gebruik gemaakt van laden en speeltafelapparatuur van Gustav Egle, een oud-leerling van E.Fr. Walcker.

Op 2 juli 1896 heeft Walcker een voorstel ingediend, dat, blijkens aantekeningen in het archief van de orgelbouwer tussentijds werd bijgesteld en uiteindelijk bij de uitvoering op nog enkele andere kleine punten werd gewijzigd. Zo werd de Flöte 8' van het Hoofdwerk een Doppelflöte 8', een register met een dubbellabium ten einde een doordringender klank te verkrijgen. In het front werden niet de grootste pijpen van de Principal 8' van het hoofdwerk geplaatst, doch die van de Octavbass 8' van het Pedaal. Aanvankelijk zou het instrument reeds op Kerstmis van hetzelfde jaar opgeleverd worden doch dat werd uitgesteld, aanvankelijk tot Pasen 1897 en uiteindelijk zelfs tot na Pasen. De dispositie volgens het copie van het moeilijk leesbare contract van dit opus no. 780 was als volgt:

I Manual: (C-g''' 56 Noten)

1. Bourdon 16'	von Holz gedackt
2. Principal 8'	14 löth. Zinn front.
3. Bourdon 8'	von Holz gedackt
4. Viola di Gamba 8'	von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz
5. Flöte 8' (Doppelflöte 8')	von Holz offen
6. Trompete 8'	aufschlagende Zungen & Kehlen von Messing Stiefel & Schallbecher von 12 löth. Zinn.
7. Octav 4'	von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz
8. Rohrflöte 4'	von Metall
9. Mixtur 2 2/3' 5 fach	von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz
10. Stentor Solo-Flöte 8'	auch im II Man. Spielbar

II Manual: (C-g''' 56 Noten) (Schwellwerk)

11. Geigenprinzipal 8'	da dieses Register im Schwellkasten steht wird der Octavbass 8' in d. Prospect gestellt
12. Liebl. Gedeckt 8'	von Holz mit doppelten Labien.
13. Salicional 8'	untere Octave spotted metal, fortz. Von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz
14. Aeoline 8'	untere Octave von Spotted metal, fortz. Von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz.
15. Voix celeste 8'	ab 4' [= c ⁹] von 12 löth. Zinn mit Stimmschlitz
16. Flauto dolce 4'	von Holz offen
17. Vox humana 8'	aufschlagende Zungen von Messing, Schallbecher von Zinn
18. Stentor-Solo-Flöte 8'	auch im I Man. Spielbar

Pedal: (C-f' 30 Noten)

19. Subbass 16'	von Holz gedackt
20. Violonbass 16'	von Holz offen
21. Posaunenbass 16'	aufschlagende Zungen & Kehlen von Messing, Stiefel und Schallbecher von Holz.
22. Octavbass 8'	von Holz offen. (in kriebelig handschrift is later bijgeschreven dat dit register *von 14 löth. Zinn* vervaardigd wordt en van C-F is in het front wordt opgesteld daar de Prestant 8' van man II in de zwelkast staat)

Nebenzüge:

23. Coppel II Manual zum I Manual
24. Coppel I Manual zum Pedal
25. Coppel II Manual zum Pedal
26. Collectivpedal für Tutti & Coppeln
27. Collectivpedal für Forte
28. Collectivpedal für Piano
29. Tremolo für Vox humana
30. Octavkoppel II Manual
31. Octavcoppel Pedal
32. Schwelltritt für Manual

Kenmerkend voor de romantische orgelbouw is de diepe kas welke hier veroorzaakt werd doordat de chromatisch ingedeelde laden haaks op het front geplaatst waren, met de grootste pijpen aan de frontzijde.

De Vox humana stond in een afzonderlijke zwelkastje achter de middentoren hoog boven de andere laden. Zoals uit deze beschrijving blijkt was de Stentor-Solo-Flöte 8' op beide klavieren te spelen. Bij de registernamen staan tevens de namen vermeld van degenen die de pijpen vervaardigden en de dag waarop deze gereed waren. Daaronder treffen we ook de naam Link aan, mogelijk was dit een telg van het orgelbouwers geslacht dat in Giengen a/d Brenz gevestigd was.

De toenmalige herder van de Petrusparochie, pastoor Crillaerts, noteert niet zonder fierheid wegens zijn handelsgeest op blz. 62 van het Memoriale:

In 1898 is het orgel geplaatst. Het zou tien duizend gl hebben moeten kosten doch Walcker uit Lunenburg [sic] heeft het voor 8700 geplaatst, als reclame omdat de firma hier nog onbekend was – bijgedragen hebben vooral de choristen organist en directeur.

Het jaartal 1898 is waarschijnlijk genoemd omdat pas in dat jaar het eveneens door Walcker vervaardigd front voor het instrument geplaatst is. Het heeft in de boeken van de orgelmaker ook een eigen opusnummer: 830. Ook staat daarin afzonderlijk vermeld: **[...] Engelsfiguren von je c^o 80 c/m Größe**.

Het Woenselse voorbeeld werd al snel navolging in de streek. Walcker leverde in 1897 aan de Hervormde kerk te Helmond een klein orgel met 9 stemmen (opus 791). Dit bevindt zich sedert 1966 in de H. Geestkerk te Veldhoven. Ook werd een nieuw orgel met 28 stemmen geplaatst in een bestaande kas van Goossens in de parochiekerk van de H. Maria Onbevl. Ont. Te Oss (opus 814).

Het instrument bleef ongewijzigd tot 1955 zoals blijkt uit het bestek voor de ombouw dat Hubert Schreurs indiende op 5 mei 1954.

Hij achtte de dispositie van het instrument te klein in verhouding tot de akoestisch goede ruimte. Men had getracht dit te ondervangen **[...] door een krachtige intonatie, gesecondeerd nog door een z.g. hoogdrukfluit, welke in wezen geen hoogdrukregister is. Vooral de fonds (grondstemmen) hebben een geprononceerd timbre, te rijk aan boventonen. Iedere harmonische verhouding is zoek, hard van klank of sentimenteel zacht, zoodat niet gesproken kan worden van welluidende harmonie.*

De Praestanten missen alle grond, die van deze spelen dienen uit te gaan. De vis noch vlees mixtuur, een mengeling van Ruischpijn en Cornet in de slechte beteekenis geeft geen enkele glans of helderheid aan het geluid. De gedekten zijn veel te opdringend, alsook de openfluit en dienen eerder om de magerheid van het Praestantenkoor te camoufleren. Het tweede klavier valt geheel weg tegenover het "lawaai" van het hoofdwerk, al is daar een Stentor-Flöte om de zaak nog eenigszins op peil te houden.

Het is geen zelfstandig klavier of werk, zooals de klassieke orgelbouw kent, doch een gemeenplaat van sentimenten. Dit orgel toont in zijn dispositie en nog meer in zijn geluid de romantische periode in sterk verval van de kerkorgelbouw [...]. Derhalve is het onmogelijk op dit orgel behoorlijk naar de eischen het Gregoriaansch te begeleiden, meerstemmig muziek met orgel uit te voeren en in nog mindere mate de orgelliteratuur te verklanken.

Technisch komt hierbij nog het langzaam werken der klaviatuur, pneumatiek uit het begintijdperk. Vooral bij vlug staccatospel, gebroken accoorden en versieringen is het mogelijk bij geopende registers geen geluid uit het orgel te krijgen [...]. Materieel is dit werk zo goed als geheel uit grenenhout en beukenhout vervaardigd, zonder eenig lak- of schilderwerk, welk laatste als een groote nalatigheid beschouwd dient te worden. Dit is ook de oorzaak, dat in verschillende deelen in meer of mindere mate houtworm voorkomt. [...]. De bewering, dat dit komt door bespuiting van het kunnen wij niet deelen.

Het pijpwerk is vervaardigd volgend de vereischte mensuren en al het metalen pijpwerk is van dit materiaal gemaakt en zeer goed. Er bevindt zich geen enkele zinken pijp in het orgel. Van deze omstandigheid kan een zeer nuttige en goedkope behandeling worden toegepast voor het veranderen dezer registers in meer toepasselijker spelen en her overintoneeren van de blijvenden. Derhalve kan van het bestaande orgel het merendeel gebruikt worden, hetwelk een belangrijke

kostenbesparing met zich medebrengt, doch met een noodzakelijk uitbreiding van het registraantal van het tweede klavier en pedaal.*.

Het is duidelijk dat Hubert Schreurs weinig waardering kon opbrengen voor het materiaal van de laden en de tractuur en evenmin voor de klank van het orgel. Wat dit laatste betreft zal hij waarschijnlijk wel niet helemaal ongelijk gehad hebben, want het zal wel niet voor niets zijn dat reeds in 1927 het Walckerorgel in Oss werd omgebouwd en in 1950, op een 500-tal pijpen na, geheel werd vernieuwd. We mogen echter evenmin vergeten dat het klankideaal van Hubert Schreurs gestoeld was op de Franse (post-)romantiek en daar stond het Walcker-orgel wel ver van af. Anderzijds kan gesteld worden dat Schreurs in die tijd een van de weinige Nederlandse orgelbouwers was die nog enig begrip kon opbrengen voor de laat 19de eeuwse instrumenten. De voorgestelde electrificatie van de tractuur bleek niet alleen vanuit praktische overwegingen gerechtvaardigd. Zoals reeds betoogd ging Walcker zelf twee jaar na de bouw van het orgel te Woensel reeds over op de elektrische tractuur.

Er werd besloten tot ingrijpende wijzigingen, waarbij overigens zeer economisch met het bestaande materiaal omgesprongen werd, doch dat zal eerder gebeurd zijn om financiële dan om artistieke redenen. Uiteindelijk zouden van het pijpwerk slechter de discant van de Doppelflöte 8' (Man. I), de Vox humana (Man. II) en, op het groot octaaf na, beide 8'-gedekten van de manualen (Bourdon herintonatie, voor 't grootste deel wederom gebruikt, evenals de laden en de behuizing van de speeltafel. De houtworm werd, voorzover mogelijk, bestreden, de won en Liebl. Gedekt) geheel verdwijnen. Het pijpwerk van al de andere registers werd, soms na forse ingrepen en na herintonatie, voor 't grootste deel wederom gebruikt, evenals de laden en de behuizing van de speeltafel. De houtworm werd, voorzover mogelijk, bestreden, de winddruk werd verlaagd, de buizenpneumatiek werd tot de pneumatische stations onder de laden vervangen door elektrische tractuur en het zwelwerk werd vergroot met een tweede windlade. Wegens de vervaardiging van de podium voor het koor werd het front ca 70 cm omhoog gebracht. De dispositie kwam er nu als volgt uit te zien:

HOOFDMANUAAL

Bourdon 16'	ongewijzigd
Praestant 8'	opnieuw geïntoneerd
Fluit Harm. 8'	C-h ^o = Doppelflöte 8' Walcker, c'-g''' nieuw, vanaf f' overblazend
Holpijp 8'	C-H = Bordun 8' Walcker; c'-g'' nieuw, metaal; gis''-g''' Walcker, metaal.
Octaaf 4'	opnieuw geïntoneerd
Roerfluit 4'	opnieuw geïntoneerd
Doublette 2'	pijpwerk van de oude Mixtuur; op de plaats van de Viola di Gamba 8'.
Mixtuur 2' 3 st.	nieuw.
Sexquialter 2 st.	uit de oude mixtuur
Trompet 8'	opnieuw geïntoneerd

RECIET EXPRESSIEF

Principaal 8'	opnieuw geïntoneerd
Salicionaal 8'	opnieuw geïntoneerd (karaktervoller)
Roerfluit 8'	C-H = Liebl. Gedekt 8' Walcker, c'-g'' nieuw, gis''-g''' Walcker, metaal, voorzien van roeren.
Vox Coelestis 8'	vanaf 1°; opgeschoven en opnieuw geïntoneerd.
Praestant 4'	deels ingekorte en opnieuw geïntoneerde Viola de Gamba 8' van Man. I en

	deels 4' koor uit de Mixtuur.
Open Fluit 4'	C-f° = Flauto dolce 4' Walcker; fis°-g''' Viola di Gamba 8' van Man. I, overblazend gemaakt.
Quintfluit 2 2/3'	nieuw
Flageolet 2'	= Aeoline 8' Walcker; C-H reële lengte, c°-h° eenmaal overblazend; c'-g''' tweemaal overblazend.
Terts I 3/5'	nieuw
Ripiëno 2 st.	C-H uit de Mixtur van Walcker; c°-g''' nieuw
Trompet 8'	nieuw; C-H zinken corpora; rest metaal. Frans fabricaat
Hobo 4'	nieuw; Frans fabricaat. Sedert de laatste restauratie opgeschoven tot 8' met bijmaking van 12 nieuwe pijpen.

PEDAAL

Contrebass 16'	= Violonbass 16' Walcker
Subbas 16'	ongewijzigd
Openbas 8'	uit de Stentor-Flöte 8' van Walcker; (transmissie met Openfluit 4' en Zwegel 2').
Gedekt 8'	C-Fis nieuw (dat waren de grote frontpijpen in het midden), de rest uit ingekorte en van deksels voorziene pijpen van de Octavbass 8' van Walcker.
Openfluit 4'	uit de Stentor-Flöte 8' van Walcker.
Zwegel 2'	uit de Stentor-Flöte 8' van Walcker.
Bazuin 16'	ongewijzigd.

KOPPELINGEN SPEELHULPEN

(als treden)

P + I	Vaste combinaties: <i>pp p f ff T</i>
P + II	Vrije combinatie
I + II	Generaal crescendo
I + II 16'	Automatische pedaalomschakelaar met eigen registers Tongwerk uitschakelaar

Op het hoogfeest van Pasen, 10 april 1955, werd het instrument om 10.15 uur ingezegend door pastoor Suenens, waarna tijdens de aansluitende plechtige Hoogmis het parochiële zangkoor onder leiding van Th. v. Eyndhoven de Missa Pontificalis van Perosi ten gehore bracht met aan het orgel H. v. Buul, de vader van de huidige organist. Op 2° Paasdag volgde om half acht 's avonds een bespeling door de organist van de Eindhovense St. Cathrien, Hub Houët m.m.v. het zangkoor La Bonne Espérance o.l.v. Piet van de Goor.

In zijn rapport roemde de adviseur namens de Katholieke Klokken- en Orgelraad pastoor Dr. W. Kerssemakers uit Bladel het werk van Hubert Schreurs.

"[...] De Fa. Schreurs heeft dit werk met grote zorg en deskundigheid verzorgd, zodat een heel nieuw klankbeeld is ontstaan en het orgel ook technisch, maar vooral esthetisch aanmerkelijk meer waarde heeft gekregen. De klankarchitectuur is zeer verantwoord en het karakter der registers afzonderlijk zeer karakteristiek. Elk manuaal heeft een eigen karakter en van de registers zijn vooral de vulstemmen bijzonder geslaagd; tintelend en tevens zilverachtig van klank, niet scherp en opdringerig. Ze geven aan het totale klankbeeld een levendig en doorzichtig karakter [...]"

Ook al denkt men thans weinig positief meer over het inkorten en opschuiven van pijpen voor het wijzigen van een klankbeeld, toegegeven moet worden dat Hubert Schreurs niet alleen op zeer

virtuoze wijze deze ombuiging met gebruikmaking van zoveel mogelijk oud pijp materiaal tot stand had weten te brengen, maar ook een evenwichtig en rijk klankbeeld geschapen had. Het programma van Hub Houët, waarop composities uit vijf eeuwen prijken met werken van o.m. J.S. Bach, J.P. Sweelinck, J.Fr. Dandrieu, C. Franck en Maurice Duruflé, had op het Walcker-orgel nooit zo adequaat uitgevoerd kunnen worden.

In de afgelopen decennia bleek niet alleen de houtworm weer toe te slaan, maar tevens was het leer van de balgjes en de kokers na zo'n 90 jaar dienst te hebben gedaan, aan vernieuwing toe. Ook moest het instrument grondig gereinigd worden na de kerkrestauratie. De laatste jaren was het zelfs niet meer bespeelbaar. Er werd besloten om het instrument vooralsnog alleen technisch te herstellen en de huidige dispositie te handhaven op één detail na: De Hobo 4' zou worden opgeschoven tot de 8' met bijmaking van 12 nieuwe pijpen. Ook dienden er een dak en zijwanden aangebracht te worden om het binnenwerk te beschutten tegen stof en een betere klankuitstraling te bewerkstelligen. De werkzaamheden werden opgedragen aan de Fa. Adema-Schreurs die het instrument nog altijd in onderhoud had.

Een ploeg vrijwilligers uit de parochie zou de orgelmaker helpen om de totale restauratiekosten te drukken. De organisatie daarvan werd professioneel aangepakt. Tot op heden heb ik het in mijn adviseursloopbaan niet meegemaakt dat zo'n grote groep mensen zich met zoveel enthousiasme en vakkundigheid heeft ingezet voor een orgelrestauratie. De firma Adema maakte plotseling een explosieve groei door met zo'n 20 deeltijd medewerkers extra. Degenen, die wel eens in de riante tijdelijke werkplaats in de torenruimte zijn wezen kijken, kunnen getuigen dat daar in de beste stemming, zorgvuldig en met liefde voor het vak, hard gewerkt is.

De ernstig aangetaste verwormde delen werden thans vervangen, terwijl de minder aangetaste delen werden behandeld. Daartoe behoorden een deel van de membraanlatten en de balgjes, welke laatste overigen allemaal vervangen werden (zo'n kleine 1500 stuks!).

In de tussentijd werden op de werkplaats in Amsterdam de kokers gecopieerd en de supplement lade van Man. II gereviseerd door Lex Lases.

De intonatie werd grondig nagelopen en hier en daar gecorrigeerd naar het oorspronkelijke Duitse karakter van het instrument. Zo werd de Salicional 8' (Man. II) weer sterker geïntoneerd, met meer streek, zoals bij het karakter van Duitse strijkers hoort. Ook de Contrabas kreeg meer het oorspronkelijke strijkende karakter van de Violonbass.

Het totale resultaat mag gehoord worden, waarbij de luisteraar zich moet realiseren dat de goede akoestiek van de kerk een belangrijke positieve bijdrage levert.

Deze keer is het niet alleen door de bijdrage van de "choristen, de organist en de directeur dat het orgel weer speelt maar ook dankzij de inzet van vele parochianen. Daardoor is het niet alleen in materieel, maar ook in geestelijk opzicht een blijk van de gemeenschapszin binnen de parochie geworden.

Wat thans te denken van het werk van Walcker uit 1897? Men pleegt immer deze periode de vervaltijd van de orgelbouw te noemen.

Enerzijds is er de bewondering voor de aanwezigheid van zoveel hoogwaardige ambachtelijkheid welke men waarneemt. Dat is niet alleen het geval bij het snijwerk van het front, maar ook bij de pijpen, zoals het groot octaaf van de Octaaf 4' dat niet alleen van een hoog percentage tin is, maar tevens is voorzien van opgeworpen labia. Van eenzelfde zorgvuldige vervaardiging getuigen de koppen, lepels en tongen van de Posaunenbass 16'.

Anderzijds heeft de extreem lage aanschafprijs van toen zich gewroken in het materiaal voor de laden (beuken en grenen), in de klaarblijkelijk slecht afgewerkte intonatie en in de te geringe wanddikte van de grote frontpijpen, die door hun voeten waren gezakt.

We hebben thans alweer een genuanceerder standpunt t.a.v. het oorspronkelijke concept dan in 1954. Hoe benieuwd we ook mogen zijn naar de voor de meesten onder ons onbekende oorspronkelijke klank van het Walcker-orgel, - allen de oudere parochianen zullen zich die nog kunnen herinneren - men mag vaststellen dat het klantconcept van meester-intoneur Hubert Schreurs over 't algemeen niet alleen evenwichtig en goed getroffen is, maar hoogstwaarschijnlijk beter klinkt dan het oorspronkelijke. De thans door zijn zoon Antoine uitgevoerde correcties getuigen slechts van een gezonde kritische houding tegenover het eigen werk. Het is verstandig dat met de huidige herstelbeurt de bestaande dispositie gehandhaafd is gebleven, zodat de mogelijkheid tot een ombuiging of tot totale terugkeer naar het oorspronkelijke concept nog altijd open blijft voor toekomstige generaties, zo die dat nog zouden wensen. Moge dit instrument nog tot in de lengte van dagen Gods lof verkondigen bij de kerkelijke plechtigheden en daarbuiten.

Bronnen:

- Gemeentearchief Eindhoven, Memoriale Woensel.
- Bisschoppelijk Archief 's-Hertogenbosch, kerkrekeningen Woensel.
- Archief Fa. Walcker, Kleinblittersdorf (met dank aan Dr. W. Walcker-Mayer voor het verstrekken van de archivalia).
- Archief Adema-Schreurs, Landsmeer (met dank aan de heer A.F. Schreurs voor het verstrekken van de benodigde gegevens).

Literatuur

G.H. Broekhuizen sr., Orgelbeschrijvingen (ed. A.J. Gierveld). Zeist, 1986.

J. Fischer, Das Orgelbauergeschlecht Walcker. Kassel, 1966.

Herman Fischer & Theodor Wohnhaas, Eberhard Friedrich Walcker (1794 -1872). In: H.H. Eggebrecht, Orgelwissenschaft und Orgelpraxis, Murrhardt-Hausen, 1980.

F. Jespers, Repertorium van orgels en orgelmakers in Noord-Brabant. 's-Hertogenbosch, 1983.

F. Jespers & A. van Sleuwen, Tot roem van zijn makers. 's-Hertogenbosch, 1978.

St. Petruskerk Woensel-Eindhoven. Toen en nu. [Woensel], 1988.

Dit boekje is uitgegeven t.g.v. de heringebruikname van het geheel gerestaureerde orgel van de St. Petruskerk te Woensel Eindhoven op 23 februari 1992.

De tekst is samengesteld door Dr. Ton van Eck te Voorburg, adviseur katholieke klokken en orgelraad en adviseur van bovengenoemd orgel.

Met speciale dank aan Anne Jansen-Tuinstra voor het nagenoeg letterlijk overtypen van de tekst uit bovenvermeld boekje in mei 2020.